

หอศาสตราแสนเมืองฮอม : พิพิธภัณฑ์แหล่งเรียนรู้
อาวุธโบราณล้านนา ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว
ชาติพันธุ์ไทและบ่อเหล็กเมืองลอง
Saen Muang Hom : Lanna Weapon Museum
Tai Martial Art and Muang Long Iron Pond
Learning Center

ภูเดช แสนสา

Phoodeit Saensa

นักวิชาการประวัติศาสตร์ล้านนา

เจ้าของพิพิธภัณฑ์หอศาสตราแสนเมืองฮอม

Independent Scholar

๐ บทคัดย่อ

การก่อตั้งหอศาสตราแสนเมืองฮอม มาจากแรงบันดาลใจในเบื้องต้น ที่ได้พบเห็นอารุเหล็กกลองโบราณมาตั้งแต่จำความได้ ทั้งมรดกของเก่าเก็บที่บ้านและอารุโบราณที่ใช้ในพิธีกรรมของชุมชน และภายในชุมชนยังเป็นที่ตั้งของแหล่งโลหะกรรมเหล็กโบราณ ทั้งบ่อเหล็กเมืองลอม เตาถลุงเหล็กกลองโบราณ และเตาตีอารุเครื่องมือเครื่องใช้เหล็กกลอง อีกทั้งตระกูลผู้ก่อตั้งก็สืบเชื้อสายมาจากอดีตแม่ทัพคนหนึ่งของเมืองลอม ที่เคยเป็นหัวเมืองหน้าด่านด้านทิศตะวันออกของอาณาจักรล้านนาและเมืองนครลำปาง และผู้ก่อตั้งได้มีโอกาสได้เรียนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวโบราณของเมืองลอมที่สืบทอดมาจากอดีตแม่ทัพเมืองลอมคนสุดท้าย จึงเป็นแรงบันดาลใจอย่างแรงกล้าให้เริ่มสะสมอารุโบราณมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๖ เมื่อมีจำนวนมากพอสมควรได้เริ่มจัดแสดงไว้ภายในบ้านตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๕๒ ใช้ชื่อว่า “เฮือนแสนเมืองฮอม” จนกระทั่งได้รับความสนใจมีผู้เข้าเยี่ยมชมมากขึ้น จึงได้ปรับยุ้งข้าวเก่าของคุณตา (สิบตรีศรีมูล มารยาทประเสริฐ) ให้เป็นอาคารจัดแสดงใช้ชื่อว่า “หอศาสตราแสนเมืองฮอม” ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑ ขณะเดียวกันก็ได้ก่อสร้างอาคารจัดแสดงขึ้นใหม่อีก ๑ หลังทำพิธีขึ้นหอพิพิธภัณฑ์หลังใหม่เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๒

นามของหอพิพิธภัณฑ์ตั้งขึ้นเพื่อระลึกถึง “เจ้าใหม่แสนเมืองฮอม” ผู้เป็นต้นตระกูล และเพื่อเปรียบเปรยว่าเป็นแหล่งรวบรวมอารุโบราณ เครื่องรางของขลังศิลปะการต่อสู้ ตลอดจนองค์ความรู้ จากหลายบ้านหลายเมืองมาฮอม (รวม) กันโดยมีแนวคิดเปิดให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต คนภายในชุมชนและจากที่ต่าง ๆ สามารถทำกิจกรรมได้ เป็นตัวกลางเชื่อมคนหลากหลายวัยภายในชุมชน และระหว่างคนในชุมชนกับคนจากภายนอกให้มาทำกิจกรรม

ร่วมกัน อาวุธโบราณบางส่วนผู้เข้าชมสามารถสัมผัสจับต้องได้ มีกิจกรรม การตีเหล็กทำอาวุธและเครื่องมือเครื่องใช้ โดยมีคนในชุมชนเป็นผู้ทำและ ฝึกสอน มีสาธิตและฝึกสอนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเช่น ฟ้อนหอก ฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง ฟ้อนไม้ค้อน และปรับประยุกต์การฟ้อนเจิง เพื่อการบำบัดและเพื่อ สุขภาพ จึงเป็นที่มาของคำจำกัดความของหอศาสตราแสนเมืองฮ่อมว่า “พิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้อาวุธโบราณล้านนา ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวชาติพันธุ์ไท และบ่อเหล็ก เมืองล่อง”

◎ Abstract

The establishment of the Saen Muang Hom weapon museum was inspired originally from steel weapons found locally, in combination with ancient memories including the home heritage items, the weapons used in the community ritual, and the community is also the location of ancient forges. This is the place of Long Pond iron, the traditional Long iron furnace and the Long iron blacksmith podium. The founding family was descended from a former General of the city of Long, the district used to be an eastern outpost of the Lanna Kingdom and Lampang. The founder had the opportunity to learn the ancient ‘Long’ martial art which was inherited from the last Long commander. It has been an inspiration to collect the antique weapons since 1993.

When there was a significant number of them, the founder began to exhibit his artifacts and created a weapon museum at home from 2009 called “Huan Saen Hom” However, in order to get from more interest from more visitors, he renovated his grandfather’s rice granary (Lance corporal Srimoon Marayatprasert) to be the display building. It was named “San Muang Hom weapon hall” which was officially inaugurated on 23 May 2018 , he built up a new museum after this, on 17 January 2019.

The name of the museum is to commemorate. “San Muang Hom governer” a prominent ancestor and to imply that it is a place of assembly where antique weapons, amulets, martial arts as well as knowledge

from many cities, such as Hom, can be gathered together with the open concept of a living museum. People from inside and outside the community can join the activities. It is the place to combine various age ranges of people within the community. Some ancient weapons are tangible. The activities include forging weapons and equipment; demonstration by community people ; martial arts shows, like spear dances; sword dances; Zheng dances; and wooden hammer dances. There is also the Zheng dance application for healing and health. This is how the definition of a weapon hall came to be known as “The Museum of ancient Lanna weapons, Tai martial arts and Muang Long iron Pond Learning Center”

๐ บทนำ

พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเก็บรวบรวมหลักฐานโบราณวัตถุ และเป็นสถานที่ค้นคว้าข้อมูลสำคัญของการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางด้านต่าง ๆ จึงเป็นแหล่งเรียนรู้รูปแบบหนึ่งในชุมชน ท้องถิ่น และสังคม “หอศาสตราแสนเมืองฮอม” เป็นพิพิธภัณฑ์แห่งเรียนรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับอารุโบริภณลันนา ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวชาติพันธุ์ไท และบ่อเหล็กเมืองลอม ที่เป็นพิพิธภัณฑ์แห่งแรกของตำบลบ่อเหล็กลอม และเป็นพิพิธภัณฑ์อารุโบริภณและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแห่งแรกของจังหวัดแพร่และภาคเหนือ ได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นล้านนา ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๖๑ เป็นต้นมา หอศาสตราแสนเมืองฮอมจึงเป็นเสมือนตัวกลางเชื่อมคนหลากหลายวัยภายในชุมชน และระหว่างคนในชุมชนกับคนหรือหน่วยงานองค์กรภายนอกให้มาทำกิจกรรมร่วมกัน

๐ สถานที่ตั้งของหอศาสตราแสนเมืองฮอม

หอศาสตราแสนเมืองฮอม ตั้งอยู่ในเวียงเชียงเหล็ก เลขที่ ๔๔/๔ หมู่ที่ ๒ ซอย ๓ เจ้าพ่อขุนน้ำ บ้านนาตัม ตำบลบ่อเหล็กลอม อำเภอลอม จังหวัดแพร่ รหัสไปรษณีย์ ๕๔๑๕๐

๐ ความเป็นมาของพื้นที่ตั้งหอศาสตราแสนเมืองฮอม

บริเวณที่สร้างหอศาสตราแสนเมืองฮอมอยู่ในเวียงเชียงเหล็กมีเนื้อที่ประมาณ ๑ ไร่ มีลำน้ำล้อม ๒ ด้าน คือด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ ติดลำน้ำเหมืองไหลล้อมมาจากลำน้ำแม่ลอม ทิศเหนือติดบ้านเรือน ทิศตะวันออกติด “กองน้อย” หรือ “กองผีเดียว” ซอยขนาดเล็กที่เชื่อว่าเป็นเส้นทางผีขุนน้ำแม่ลอมที่ตูป (ศาล) ผีขุนน้ำริมฝั่งลำน้ำแม่ลอม และผีพ่อเฒ่าหลวงบนดอยบ่อเหล็กลอมหลังหมู่บ้าน

นาตุ้มพร้อมบริวารใช้เดินทางสัญจรหากัน ถัดจากกองน้อยก็เป็นบ้านเรือนของคนในชุมชน ซึ่งทางด้านทิศตะวันออกไกลออกไปประมาณ ๕๐ เมตรมีลำน้ำแม่ลองไหลผ่านและมีตบศิขุนน้ำแม่ลอง ตั้งอยู่หน้าทางเข้าเวียงเชียงเหล็กที่เรียกแบบทางการว่า “ซอย ๓ เจ้าพ่อขุนน้ำ” ลำน้ำแม่ลองสายนี้จะไหลลงไปสู่ม่น้ำยมที่เวียงล่องรุ่นแรกบ้านไฮสร้อย ลำน้ำสายนี้จึงเป็นที่มาของชื่อ “เมืองล่อง” บริเวณตบศิขุนน้ำแม่ลองในอดีตมีต้นไม้จุ่นขนาดใหญ่ประมาณ ๑๐ คนโอบได้ยืนต้นตายและล้มลงเมื่อช่วงทศวรรษ ๒๕๔๐

พื้นที่เวียงเชียงเหล็กที่ติดลำน้ำเหมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นที่ตั้งของเตาตีเหล็กโบราณปรากฏตบ (ศาล) ผีเตาเหล็กอยู่คือ “ผีพิศสนุหลวง” (ผีปีศาจหนูหลวง) ส่วนด้านทิศใต้ที่เป็นลำน้ำเหมืองติดกับปลายร่องน้ำแม่ลองสายเก่าที่ลำน้ำเปลี่ยนสายเรียกว่า “แม่ลองด้วน” อดีตบริเวณพื้นที่นี้มีต้นไม้ใหญ่หลายต้นปัจจุบันล้มหมดแล้วตามอายุขัยได้แก่ ทิศตะวันตกมีต้นมะขามขนาด ๒-๓ คนโอบ (ล้มเมื่อ พ.ศ.๒๕๕๔) ทิศใต้มีต้นจามจุรีขนาด ๓-๔ คนโอบ (ล้มประมาณ พ.ศ.๒๕๒๐) และต้นพระเจ้าห้าพระองค์ (หมากล้านผีพาย) ขนาด ๕-๖ คนโอบ (ล้มประมาณ ทศวรรษ ๒๕๐๐) พื้นที่นี้เท่าที่ปรากฏหลักฐานผู้เป็นเจ้าของรุ่นแรกคือ “เจ้าใหม่แสนเมืองฮอม” (เจ้าน้อยแสนเมืองฮอม) เจ้านางสาปนัดี เชื้อสายเจ้าฟ้าเมืองเชียงแสน ยุคประเทศราชพม่า เป็นรุ่นที่ถูกกวาดต้อนยุคสงครามมาจากเมืองเชียงแสน เมื่อ พ.ศ.๒๓๔๗ ได้สร้างเรือนขึ้นบริเวณนี้ เมื่อถึงแก่วชนม์ทายาทได้อาศัยสืบต่อมาอีก ๓ รุ่น ดังนี้

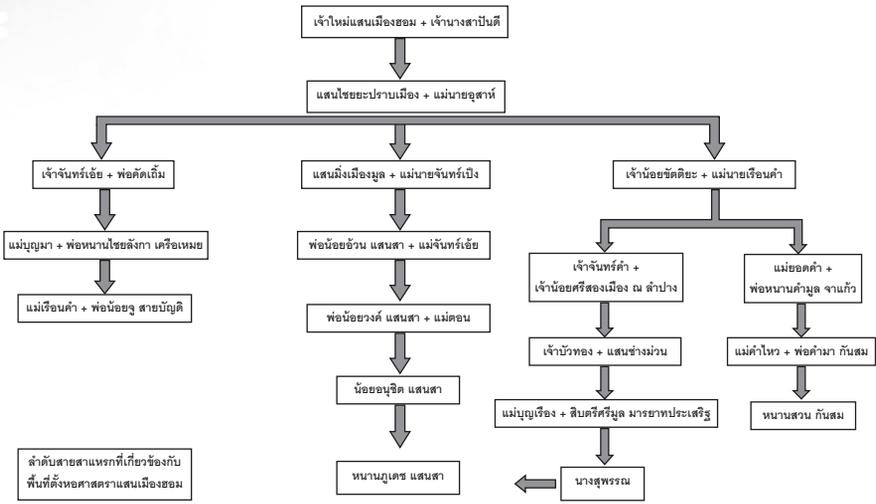
รุ่นที่ ๒ เจ้าน้อยขัตติยะ (ลูกชายคนเล็กของแสนไชยยะปราบเมืองแม่นายอุสุห์ หลานชายของเจ้าใหม่แสนเมืองฮอม เจ้านางสาปนัดี)

รุ่นที่ ๓ แม่ยอดคำ จาแก้ว (ลูกสาวคนเล็กของเจ้าน้อยขัตติยะ มีพี่สาวคือ เจ้าจันทร์คำ ณ ลำปาง พ.ศ.๒๔๓๐-๒๔๙๐ ออกเรือนไปตั้งเรือนอยู่ที่ทิศตะวันออกติดกับถนนหมู่บ้านใกล้กับตบศิขุนน้ำแม่ลอง)

รุ่นที่ ๔ แม่คำไหว กันสม (ลูกสาวคนเล็กแม่ยอดคำ จาแก้ว) ต่อมาลูกชายคนเดียวของแม่คำไหว กันสม (บุตรชายหญิงอีก ๒ คนถึงแก่กรรมตั้งแต่วัยเยาว์)

คือพ่อนานสวน กันสม ได้ย้ายไปรับราชการที่ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ได้มีครอบครัวตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดลำปาง และด้วยพื้นที่บริเวณนี้มีลำเหมืองโบราณล้อมทั้ง ๒ ด้านคือด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ทำให้น้ำท่วมบ่อยครั้ง ในช่วงฤดูน้ำหลาก ภายหลังประมาณทศวรรษ ๒๕๑๐ จึงได้รื้อเรือนเก่าหลังนี้ แล้วย้ายขึ้นไปสร้างเรือนอีกฟากทุ่งนาที่เป็นเนินสูงห่างจากพื้นที่เดิมทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๒๐๐ เมตร พื้นที่นี้จึงเหลือแต่พื้นที่ว่างเปล่า ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า “สวนห่าง” ต่อมาเจ้าบัวทอง ตาป้อ (พ.ศ.๒๔๕๗-๒๕๔๐ ธิดาเจ้าน้อยศรีสองเมือง เจ้าจันทน์คำ ณ ลำปาง) ที่ตั้งเรือนอยู่ใกล้และมีอายุเท่ากัน และมีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องกับแม่คำไหว กันสม จึงขอใช้พื้นที่เป็นที่ทำสวนผักปลูกพืชผักสวนครัวสืบต่อมา

จนกระทั่งปี พ.ศ.๒๕๓๑ พ่ออนุชิต แม่สุพรรณ แสนสา เห็นว่าเป็นพื้นที่กว้างขวางอยู่ติดกับบ้านและเป็นเครือญาติกันจึงขอซื้อที่ดินจากพ่อนานสวนกันสม แล้วได้ทำการไถปรับพื้นที่หลายครั้ง จึงทำให้พบโบราณวัตถุสำคัญหลายชิ้น อย่างเช่น ขวานหิน เบริษณ ๑ สตางค์สมัยรัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ เบริษณ ๑๐ สตางค์สมัยรัชกาลที่ ๘ จำนวนหลายสิบเหรียญ รวมถึงวัตถุโบราณอื่นๆ อีกหลายชิ้น เวียงเชียงเหล็กแห่งนี้เดิมจึงเป็นพื้นที่บ้านของเจ้าใหม่แสนเมืองฮอม เจ้านางสาบันดี ส่วนจุดที่ตั้งหอศาสตราแสนเมืองฮอมหลังใหม่ก็สร้างขึ้นบนพื้นที่เดิมที่เคยเป็นเรือนของแม่คำไหว กันสม ที่อยู่สืบมาจากแม่ยอดคำ จาแก้ว เจ้าน้อยขัตติยะ และเจ้าใหม่แสนเมืองฮอม กล่าวกันว่าเป็นเรือนหลังใหญ่ที่สุด ๑ ใน ๒ หลังของหมู่บ้านนาตุ้มในยุคนั้น คือ เรือนหลังนี้ของแม่คำไหว กันสม (อยู่สืบมาจากเรือนของเจ้าใหม่แสนเมืองฮอม เจ้านางสาบันดี) และเรือนของแม่เรือนคำ สายบันดี (พ.ศ.๒๔๕๕-๒๕๕๓ เหลนสาวคนโตของแสนไชยยะปราบเมือง อยู่สืบมาจากเรือนของแสนไชยยะปราบเมือง แม่นายอุสุหา)

ลำดับสายสาแหรกตระกูลของเจ้าใหม่แสนเมืองฮอม

๐ แร้งบันดาลใจในการก่อตั้งหอศาสตราแสนเมืองฮอม

เริ่มแรกผู้ก่อตั้งมีแรงบันดาลใจเบื้องต้นจากได้เห็น “มิดเหล็กหลงเกี่ยวตองด้ามเขาคววยเผือก” ของทวด คือ แสนช่างม่วน (พ่อฮ้อยแสน ตาป้อ) ผู้ทำหน้าที่ขับชอปีในพิธีกรรมเลี้ยงผีพ่อเหล็กเมืองหลง ซึ่งได้เหล็กที่ตีมีดมาจากการตัดแบ่งดาบโบราณของเจ้าน้อยศรีสองเมือง ณ ลำปาง (พ.ศ.๒๔๒๕-๒๔๙๗ ราชันดดาของเจ้าหลวงนรนนท์ไชยชวลิต (เจ้าน้อยหน่นไชย) เจ้าหลวงลำปางองค์ที่ ๑๑ พ.ศ.๒๔๓๕-๒๔๓๘ กับเจ้าหญิงกาบคำ ณ ลำปาง) ผู้เป็นองค์ประธานพิธีเลี้ยงผีพ่อเหล็กเมืองหลงแทนเจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิต (เจ้านานบุญทวงศ์ ณ ลำปาง) เจ้าหลวงลำปางองค์สุดท้าย (พ.ศ.๒๔๔๐-๒๔๖๕) ผู้มีศักดิ์เป็นเจ้าลุง มิดด้ามนี้เป็นมิดประจำตัวของทวดที่พกติดตัวอยู่เสมอ ต่อมาได้ตกทอดมาถึงตา (สิบริศรีมูล มารยาทประเสริฐ) ตาก็ได้ใช้เป็นมิดประจำตัวและเก็บรักษาไว้ภายในบ้านอย่างดี ผู้ก่อตั้งจึงพบเห็นมิดด้ามนี้ตลอดมาตั้งแต่จำความได้ พร้อมกับได้ฟังเรื่องราวต่าง ๆ

เกี่ยวกับเหล็กกล่องและอารุเหล็กกล่องอยู่เสมอ มีดเหล็กกล่องด้ามนี้ภายหลังตา
ได้มอบให้ผู้ก่อตั้งดูแล จึงเป็นอารุโบราณชิ้นแรกที่ได้ครอบครอง และเวลาต่อมา
ก็ได้รับมอบหอกเหล็กกล่องของทวดให้ดูแลอีก ๑ ด้าม อีกทั้งเมื่อมีงานเลี้ยงผิ
บ่อเหล็กกล่องประจำปีหรือทำพิธีกรรมเข้าทรงรักษาผู้ป่วย ก็จะมีผู้เฒ่าผู้แก่
แบกง้าวแบกหอกเหล็กกล่อง พร้อมกับสะพายดาบเหล็กกล่องเดินทางไปตามถนน
ของหมู่บ้าน มีการพ่อนดาบพ่อนเจ็ญในพิธีกรรม การได้มีโอกาสเข้าร่วมพิธีกรรม
รวมถึงได้ดับเหล็กกล่องพกติดตัวมาตั้งแต่เด็ก ๆ และพบเห็นมีการตีเหล็กทำอารุ
ทำเครื่องมือเครื่องใช้อยู่ใกล้ ๆ บ้าน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่สร้างความประทับใจและ
เป็นแรงบันดาลใจในเบื้องต้นให้ผู้ก่อตั้งมีความสนใจเกี่ยวกับอารุโบราณ

หอศาสตราแสนเมืองฮอบหลังใหม่ (ซ้าย) และหลังเก่า (ขวา) ภายในเวียงเชียงเหล็ก

นอกจากนี้บ้านนาตุ้ม ตำบลบ่อเหล็กทอง อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ ชุมชนที่ตั้งหอศาสตราแสนเมืองฮอม ยังเป็นแหล่งแร่เหล็กที่มีการขุดขึ้นมาใช้แต่โบราณ เรียกว่า “บ่อเหล็กเมืองทอง” หรือ “บ่อเหล็กทอง” เป็นเหล็กคุณภาพดีของล้านนา จนมีคำกล่าวว่ “เหล็กดีเหล็กเมืองทอง ทองดีทองพะเยา” มีร่องรอยอารยธรรมเหล็กและอาวุธของบรรพบุรุษให้เห็นได้อย่างครบครันทุกกระบวนการ เริ่มตั้งแต่

- (๑) แหล่งแร่เหล็กธรรมชาติที่บ่อเหล็กทอง
- (๒) แหล่งเตาถลุงเหล็กทองโบราณ (กรมศิลปากรเริ่มดำเนินการขุดแต่ง ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒)
- (๓) แหล่งเตาตีเหล็กทอง
- (๔) โขงไชยฝีอาร์กซ์เจ้าพ่อบ่อเหล็กทอง (ฝีพ้อเฒ่าหลวง)
- (๕) วงถ้ำอดีตที่ตั้งคุ่มกลางน้ำของเจ้าหลวงลำปาง ที่เสด็จมาประทับเพื่อเป็นองค์ประธานเลี้ยงฝีทำพิธีกรรมเปิดบ่อเหล็กเมืองทองประจำปี
- (๖) ที่นาที่มีการกลบนาถวายเป็นกับฝีอาร์กซ์บ่อเหล็กทอง
- (๗) เส้นทางโบราณการกระจายแร่เหล็กและผลิตภัณฑ์เหล็กออกสู่เมืองต่าง ๆ
- (๘) มีพิธีกรรมเลี้ยงฝีบ่อเหล็กทองที่สืบทอดมาหลายร้อยปีประกอบพิธีกรรมปีละ ๒ ครั้ง

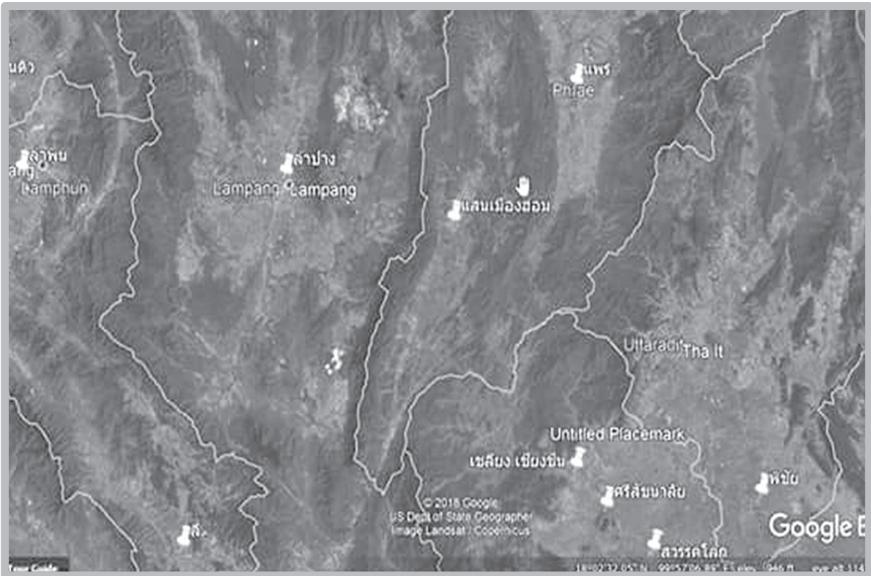
อีกทั้งเมืองทอง ในอดีตมีสถานะเป็นหัวเมืองหน้าด่านด้านทิศตะวันออกของอาณาจักรล้านนาและเมืองนครลำปาง มีชัยภูมิการตั้งเมืองอยู่ภายในแอ่งขนาดเล็กที่ตั้งรับกองทัพก่อนขึ้นสู่แอ่งแพร่ แอ่งน่าน แอ่งพะเยา-เชียงรายได้ทางตอนเหนือ ขึ้นสู่แอ่งลำปาง แอ่งลำพูน-เชียงใหม่ ทางทิศตะวันตก มีแนวติดต่อทางตอนใต้คือเมืองเถินที่เป็นเมืองหน้าด่านรับอีกเส้นทาง ส่วนเทือกเขาขนาดใหญ่ด้านทิศตะวันออกทอดยาวแนวเหนือ-ใต้ เป็นแนวกำแพงธรรมชาติกั้นเมือง

ในหุบเขาของล้านนากับเมืองในที่ราบลุ่มของกลุ่มเมืองปลายแดนทางเหนือของอาณาจักรสุโขทัย-อยุธยา เช่น เมืองศรีสัตนาลัย เมืองทุ่งยั้ง เมืองพิชัย และเมืองลับแล เป็นต้น เมืองลอมจึงเป็นหน้าด่านหัวเมืองแรกเริ่มทางทิศตะวันออก ของการเป็นเมืองในรัฐหุบเขาของกลุ่มคนชาติพันธุ์ไท ที่ตั้งอยู่แอ่งใหญ่แอ่งน้อยทอดยาวขึ้นไปถึงรัฐฉาน (ในประเทศเมียนมาร์) และสิบสองพันนา (ในประเทศจีน)

เมืองลอมอยู่ห่างจากเชียงใหม่ระยะทางประมาณ ๑๔๐ กิโลเมตร (เชียงใหม่ถึงทอศาสตราแสนเมืองฮอม ๑๔๔ กิโลเมตร) ในยุคที่พระบรมไตรโลกนาถ กษัตริย์อยุธยา เสด็จขึ้นมาประทับที่เมืองพิชัย ๑๐ กว่าปี (บริเวณนี้มีบ่อเหล็กน้ำพี้) เมืองลอมจึงเป็นที่ตั้งรับสำคัญของฝ่ายล้านนา พระเจ้าติโลกราช กษัตริย์ล้านนาจึงเสด็จมาเมืองลอมบ่อยครั้ง และมีเจ้าเมืองลอมที่เป็นขุนศึกคู่พระทัยคือ หมื่นเป็กชะจา (ภายหลังเรียก เจ้าพญาเป็กชะจา เป็นบุตรชายพญาสิบสองเมืองเจ้าเมืองลอม หลานชายพญาเทัญเมือง เจ้าเมืองลอม) ส่วนเจ้าเมืองลำปางคือ เจ้าหมื่นดั่งนคร ขุนศึกสำคัญของล้านนาและมีศักดิ์เป็นเจ้าอาว์ของพระเจ้าติโลกราช ยุคนี้อมีการขยายกำแพงเวียงลอมรุ่นแรก (บ้านไฮสร้อย) เป็นกำแพง ๔ ชั้นเพื่อตั้งรับศึกสงคราม

ช่วงเจ้าพญาเป็กชะจาเป็นเจ้าเมืองลอม เป็นที่รำลึกถึงความเก่งกล้า มีตำนานมุขปาฐะเล่าสืบต่อกันมาว่าเจ้าพญาเป็กชะจาออกรบทัพจับศึกบ่อยครั้งแต่ไม่เคยถูกต้องคมอาวุธ สามารถหลบหลีกคมอาวุธทุกครั้ง มีแต่เพียงเฉียดโดนใบหูเพียงเล็กน้อย การได้ออกรบบ่อยครั้งด้วยเป็นขุนศึกและเจ้าเมืองหน้าด่านเลยโดนคมอาวุธเฉียดใบหูทีละนิด ๆ จนใบหูหิ้น(กร่อน) จนได้สมญานามที่เรียกติดปากจนถึงปัจจุบันนี้ว่า “พญาหูหิ้น” เชื่อว่าการที่ไช้คนฆ่าเลี้ยงผีบ่อเหล็กลอมปีละ ๑ คนก็เริ่มขึ้นในสมัยนี้ โดยใช้ชलयศิกที่จับได้มาทำพิธีกรรมก่อนขุดเหล็กไปตีศาสตราวุธ เพิ่งเลิกใช้คนเป็นเครื่องเช่นสังเวชเลี้ยงผีบ่อเหล็กลอมตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๓๒ เป็นต้นมา ภายหลังจากเจ้าพญาเป็กชะจาสิ้นชีวิต ได้ถูกสถาปนาขึ้นเป็นผีอารักษ์หลวงเมืองลอมตนหนึ่งเหมือนเจ้าปู่และเจ้าพ่อ และ

ลูกหลานในตระกูลยังนับถือเป็นผีปู่ย่า มีชายา ๒ คน คือ แม่นางคำพูน ชายาขวา แม่นางคำเพย ชายาซ้าย มีโอรสโอรช (ศาล) ตั้งอยู่ภายในหมู่บ้านนาตุ้มสืบมาถึงปัจจุบัน ซึ่งก็เป็นผีปู่ย่าประจำตระกูลทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดาของผู้ก่อตั้งหอศาสตราแสนเมืองฮ่อม เรื่องราวการเป็นเมืองหน้าด่านของบ้านเกิดเมืองนอน และเรื่องเล่าวีรกรรมของผีปู่ย่าเจ้าเมืองลอง จึงสร้างแรงบันดาลใจที่สำคัญอีกประการหนึ่งให้ผู้ก่อตั้งสนใจเกี่ยวกับอาวุธโบราณและศิลปะการต่อสู้แบบโบราณของล้านนา

จุดชัยภูมิที่ตั้งของเมืองลอง หัวเมืองหน้าด่านด้านทิศตะวันออกอาณาจักรล้านนา และเมืองนครลำปาง และแสดงตำแหน่งที่ตั้งของหอศาสตราแสนเมืองฮ่อม (ที่มา : Google Earth จัดทำจุดตำแหน่งต่าง ๆ โดยจรรยา รักศิลปะ)

ประกอบกับช่วง พ.ศ.๒๕๔๓-๒๕๔๔ ผู้ก่อตั้งได้มีโอกาสเรียนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวจากพ่อครูผู้เฒ่าผู้แก่ คือ ตบมะผาบ ฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง

และฟ่อนไม้ค้อน ทั้งแบบไทยวน ไทลื้อ และไทใหญ่ จากในเมืองลอม เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงคำ และเมืองขุนยวม หนึ่งในนั้นที่เรียนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๓ คือ “ฟ่อนเจิงไก่อตีปีกแม่ฮ้อยเดียดคำ” กับพ่อครูหนานก่องคำ ต้นศิริ บ้านนาจอมขวัญ ที่สืบทอดมาจากแสนไชยมงคล แม่ทัพเมืองลอมคนสุดท้าย และเป็นองครักษ์ของพญาขันทสีมาโลหะกิจ (เจ้านานขัตติยะ โลหะ) เจ้าเมืองลอมคนสุดท้าย (พ.ศ.๒๔๓๕-๒๔๕๕) ด้วยรับปากพ่อครูผู้สอนไว้ที่จะอนุรักษ์และทำการถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไป จึงมีความคิดจะจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ผู้สนใจมาศึกษาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว โดยเฉพาะในแบบของเมืองลอมอย่างแน่วแน่ตั้งแต่ครั้งนั้น เป็นต้นมา

ดังนั้นตั้งแต่ผู้ก่อตั้งได้รับมรดกของทวดจากตาเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๖ เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ (แต่ก่อนหน้านั้นก็ทำอาวุธจำลองเองจากไม้ยังเก็บจัดแสดงไว้ภายในหอพิพิธภัณฑ) ก็ได้พกพามิดด้ามนี่ติดตัวและมีแรงบันดาลใจจัดเก็บอาวุธโบราณชิ้นอื่นๆ เรื่อยมา ซึ่งได้ทำการเก็บสะสมอย่างจริงจังเมื่อครั้งเรียนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในสาขาศิลปะไทย ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๕ หากรวมตั้งแต่เก็บอาวุธชิ้นแรกมาจนถึงปัจจุบันก็เป็นระยะเวลา ๒๕ ปี มีอาวุธโบราณทั้งหมดประมาณกว่า ๑,๐๐๐ ชิ้น ด้วยรำลึกถึงบรรพบุรุษที่เคยทำหน้าที่เกี่ยวกับการทหารการสงคราม หมู่บ้านที่อาศัยเป็นแหล่งโลหกรรมเหล็กมาแต่โบราณ ได้สัมผัสเกี่ยวกับบ่อเหล็กเมืองลอมและอาวุธเหล็กเมืองมาตั้งแต่จำความได้ เมืองที่อาศัยเป็นเมืองหน้าด่านเคยผ่านการศึกสงครามอยู่เสมอในอดีต รวมถึงได้เรียนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบหลากหลายชาติพันธุ์ และมีอาวุธโบราณที่เก็บสะสมมา ๒๐ กว่าปี

จึงได้นำอาวุธโบราณมาจัดแสดงในนาม “เฮือนแสนเมืองฮอม” ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๕๒ และได้จัดตั้งทอศาสตราแสนเมืองฮอม พิพิธภัณฑแห่งเรียนรู้อาวุธโบราณล้านนา ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวชาติพันธุ์ไท และบ่อเหล็กเมืองลอม ในเวลาต่อมาเมื่อปี พ.ศ.๒๕๖๑ โดยปรับยุ้งข้าวเก่าของตา คือ สิบตรีศรีมูล มารยาทประเสริฐ (พ.ศ.๒๔๘๔-๒๕๕๗) ให้เป็นอาคารจัดแสดงหลังแรก โดยตั้ง

ชื่อหอพิพิธภัณฑเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษคือ “เจ้าใหม่แสนเมืองหอม” (เจ้าน้อยแสนเมืองหอม) ที่ถูกนำมาอยู่บ้านนาตุ้ม เมืองลอง (ขึ้นเมืองนครลำปาง) เมื่อ พ.ศ.๒๓๔๗ มีบุตรชายที่ทำหน้าที่เป็นแม่ทัพของเมืองลองในอดีต คือแสนไชยยะปราบเมือง (เจ้าน้อยไชยสาร) ต้นสกุล “แสนสา” และ “แสนมูล” โดยผู้ก่อตั้งเป็นทายาทรุ่นที่ ๗ อีกทั้งเพื่อเปรียบเปรยว่าเป็นแหล่งรวบรวมอาวุธโบราณต่าง ๆ มาจากหลากหลายบ้านเมืองมาหอม (รวม) กันอยู่

มুমทิศตะวันตกภายในหอศาสตราแสนเมืองหอม
ได้จัดแสดงอาวุธโบราณและตัวอย่างก้อนแร่เหล็กลองและ
ก้อนแร่เหล็กจากบ่อเหล็กในภาคเหนือ

๐ หอศาสตราแสนเมืองฮอมในเวียงเชียงเหล็ก

“เวียงเชียงเหล็ก” เป็นบริเวณที่ตั้งของหอศาสตราแสนเมืองฮอมและอาคารกิจกรรมอื่นๆ มีเนื้อที่ประมาณ ๑ ไร่ ตั้งชื่อสถานที่แห่งนี้ตามนามโบราณนามหนึ่งของเมืองลอมที่เรียกว่า “เมืองเชียงเหล็กเชียงจิ้น” หรือ “เมืองเชียงเหล็ก” ซึ่งมีแนวกำแพงเมืองโบราณ (เวียงเชียงเหล็ก หรือ เวียงลอมรุ่นแรก) อยู่บ้านไฮสร้อย ห่างจากหอศาสตราแสนเมืองฮอมไปทางด้านทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร (และห่างจากหอศาสตราแสนเมืองฮอมทางทิศตะวันตกประมาณ ๑๐๐ เมตรมีเวียงโบราณของบ้านนาตุ้มอีก ๑ แห่ง) หอศาสตราแสนเมืองฮอมแห่งนี้มีแนวคิดที่ต้องการเปิดให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต คนภายในชุมชนและจากที่ต่างๆ สามารถทำกิจกรรมได้ เป็นตัวกลางเชื่อมคนหลากหลายวัยภายในชุมชน และระหว่างคนในชุมชนกับคนจากภายนอกให้มาทำกิจกรรมร่วมกัน อาวุธโบราณบางส่วนผู้เข้าชมสามารถสัมผัสจับต้องได้ มีกิจกรรมการตีเหล็กทำอาวุธและเครื่องมือเครื่องใช้โดยผู้คนในชุมชนเป็นผู้ทำและฝึกสอน มีสาธิตและฝึกสอนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ฟ้อนหอกฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง และปรับประยุกต์การฟ้อนเจิงเพื่อการบำบัดและเพื่อสุขภาพ โดยจัดแบ่งพื้นที่เวียงเชียงเหล็กออกเป็น ๑๐ ส่วน ทั้งหมดอยู่ภายใต้การบริหารดูแลของผู้ก่อตั้งในนาม “เวียงเชียงเหล็ก”

(๑) หอศาสตราแสนเมืองฮอม เป็นส่วนพื้นที่การเรียนรู้จากอาวุธโบราณและโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการศึกษาสงครามในอดีต ผู้ก่อตั้งเป็นผู้บริหารดูแลโดยตรง พ่ออนุชิต แสนสา เป็นที่ปรึกษาทั่วไปของหอศาสตราแสนเมืองฮอม และศาสตราจารย์เกียรติคุณสุรพล ดำริห์กุล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลักษณ์ ศรีป่าซาง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่ เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการของหอศาสตราแสนเมืองฮอม มีจัดฝึกอบรมตบมะผาบฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวตามแต่ผู้สนใจติดต่อเข้ามาฝึกได้ทุกวัน และมีการจัดฝึกอบรมระยะสั้นตามโครงการ

(๒) หอผ้าสาบันดี เป็นแหล่งเรียนรู้การทอผ้าตีนจกเมืองลงและผ้าทอต่าง ๆ ของเมืองลง ทำการเปิดหอผ้าสาบันดีอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เดือน ๑๒ เหนือ แรม ๑๓ ค่ำ เวลา ๙.๑๙ น. มีแม่สุพรรณ แสนสา เป็นผู้ดูแลกระบวนการทอผ้า แม่บุญเรือง มารยาทประเสริฐ เป็นที่ปรึกษาในการทอผ้า และนางสาวจิตาภรณ์ ชุมภูศรี เป็นผู้บริหารดูแลหอผ้าสาบันดี มีการฝึกสอนทอผ้าตามแต่ผู้สนใจติดต่อเข้ามาฝึกได้ทุกวันและมีการจัดฝึกอบรมระยะสั้นตามโครงการ

(๓) หอพับแสนราชสมภาร เป็นหอสมุดเก็บหนังสือและเอกสารโบราณ ให้ศึกษาค้นคว้า เริ่มเปิดให้เข้ามาศึกษาค้นคว้าได้ตั้งแต่เมื่อวันพุธ ที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๒ และในวันเดียวกันนี้ทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ตำบลปอเหล็กลง ได้มาร่วมจัดทำเป็นบ้านหนังสือชุมชน และเพื่อใช้เป็นสถานที่ทำกิจกรรมของ กศน.อำเภอลงร่วมกับชุมชนต่าง ๆ ผู้ก่อตั้งเป็นผู้บริหารดูแลโดยตรง เปิดให้เข้าศึกษาค้นคว้าได้ทุกวัน แต่ไม่อนุญาตให้นำหนังสือและเอกสารออกนอกเวียงเชียงเหล็ก

(๔) หอแห่แสนช่างม่วน เป็นหอจัดเก็บเครื่องดนตรีล้านนาและฝึกสอนดนตรีล้านนาให้กับผู้สนใจ ผู้ก่อตั้งเป็นผู้บริหารดูแลโดยตรง มีการฝึกสอนเล่นดนตรีล้านนาตามแต่ผู้สนใจติดต่อเข้ามาฝึกได้ทุกวันและมีการจัดฝึกอบรมระยะสั้นตามโครงการ

(๕) เฮือนเชียงเหล็ก เป็นที่พักสำหรับภัณฑารักษ์ ผู้นำชม และผู้มาเยี่ยมชมหอพิพิธภัณฑ์ที่ต้องการพักทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ผู้ก่อตั้งและนางสาวจิตาภรณ์ ชุมภูศรี เป็นผู้บริหารดูแล ขณะนี้ยังอยู่ในช่วงกำลังปรับปรุงเพื่อรองรับผู้มาพักให้มีความสะดวกสบายและปลอดภัย

(๖) ส่วนพื้นที่ทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบล้านนา ฟ้อนดาบฟ้อนเจิมมี ๓ จุด คือ “ข่วงหอ” บริเวณลานกิจกรรมหน้าหอศาสตราแสนเมืองหอม “ข่วงเวียง” บริเวณลานกิจกรรมด้านข้างหอศาสตราแสนเมืองหอมทางทิศใต้เป็นข่วงขนาดใหญ่ และ “เด่นนางฟ้อน” บริเวณลานกิจกรรม

ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ หอศาสตราแสนเมืองฮอม อยู่ได้ร่มไม้ไผ่รวมและต้นไม้
สักขนาดใหญ่

(๗) ส่วนพื้นที่เรียนรู้การตีอาวุธและเครื่องมือเครื่องใช้จากเหล็ก บริเวณ
เตาตีเหล็กโบราณที่อยู่ด้านข้างทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหอศาสตราแสน
เมืองฮอม มีหอผีพิสดนุหลวงตั้งอยู่

(๘) ส่วนพื้นที่ผ่อนคลายชื่นชมธรรมชาติสายน้ำและทุ่งนา บริเวณสะพาน
ข้ามลำเหมืองและซุ้มชมทัศนียภาพนั่งพักผ่อนกลางทุ่งนาที่อยู่ด้านหลังของ
หอศาสตราแสนเมืองฮอม

(๙) ส่วนพื้นที่จัดจำหน่ายของฝากของที่ระลึกแบบพื้นเมือง จากเวียง
เชียงเหล็กและของภายในชุมชน อาหาร ขนม และเครื่องดื่ม

(๑๐) ห้องน้ำและพื้นที่สูบบุหรี่ อยู่ด้านหลังเขื่อนเชียงเหล็ก

กิจกรรมการฝึกซ้อมศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่บริเวณชวงหอ
ของหอศาสตราแสนเมืองฮอม

หอศาสตราแสนเมืองฮ่อมเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ของโรงเรียนบ้านนาต้อม ตำบลบ่อเหล็กทอง

๑) วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งหอศาสตราแสนเมืองฮ่อม

- (๑) เป็นพิพิธภัณฑ์จัดแสดงอาวุธโบราณล้านนา และโบราณวัตถุเกี่ยวเนื่องกับการต่อสู้และการสงครามยุคโบราณของล้านนา
- (๒) เป็นแหล่งเรียนรู้อาวุธโบราณล้านนาและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไท
- (๓) เป็นแหล่งเรียนรู้ทุกแขนงที่เกี่ยวกับบ่อเหล็กเมืองลอม

๑) หอศาสตราแสนเมืองฮ่อมหลังเก่า

หอศาสตราแสนเมืองฮ่อมหลังแรกเดิมเป็นยุ้งข้าวเก่าของตา (ดิบตรีศรีมูล มารยาทประเสริฐ) เป็นอาคารไม้ยกพื้นสูง ได้ปรับให้เป็นอาคารจัดแสดง ทำพิธีเปิดป้ายหอศาสตราแสนเมืองฮ่อมเมื่อเวลา ๙.๑๙ น. วันพุธ ที่ ๒๓ พฤษภาคม

พ.ศ.๒๕๖๑ เดือน ๙ เหนือ ขึ้น ๙ ค่ำ ตรงกับพิธีกรรมเลี้ยงผีหีบบ่อเหล็กเมืองลอม (พิธีกรรมเลี้ยงผีเมืองเมืองลอม) ที่จะทำพิธีกรรมในช่วงเย็นที่โฮงไชยฝีพ้อเฒ่าหลวง โดยมีพ้ออนุชิต แม่สุพรรณ แสนสา บิดามารดาของผู้ก่อตั้ง ร่วมกับพ้อเฒ่าพ้อแค้น คนในชุมชนทำพิธีเปิดป้ายหอศาสตราแสนเมืองฮอม และมีพระอธิการอังคาร โชติปัญญา เจ้าอาวาสวัดนาสาร ตำบลบ้านป็น อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เป็นผู้เจิม ป้ายหอศาสตราแสนเมืองฮอม

มีแขกผู้ร่วมงานพิธีเปิดป้ายหอศาสตราแสนเมืองฮอมในครั้งนี้ได้แก่ (๑) โฮงไชยฝีพ้อเฒ่าหลวง บ้านนาตุ้ม (๒) วัดนาตุ้ม ตำบลบ่อเหล็กเมือง (๓) วัดพระธาตุไฮสร้อย ตำบลปากกาง (๔) วัดนาสาร ตำบลบ้านป็น (๕) วัดวัชรเมธีสุ่งจิงกง ประเทศทิเบต (๖) โรงเรียนบ้านนาตุ้ม (๗) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านนาตุ้ม (๘) กำนันตำบลบ่อเหล็กเมือง (๙) ผู้ใหญ่บ้าน นาตุ้ม (๑๐) สภาวัฒนธรรมตำบลบ่อเหล็กเมือง (๑๑) องค์การบริหารส่วนตำบล บ่อเหล็กเมือง (๑๒) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ (๑๓) ศูนย์พัฒนา คุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุปาลาน เทศบาลตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ (๑๔) ชมรมพื้นบ้านล้านนา สโมสรนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (๑๕) ชมรมรักษ์ภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม สโมสร นักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (๑๖) ชมรมสุนทรียศาสตร์ สโมสร นักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เชียงใหม่ (๑๗) โครงการอบรมมัคคุเทศก์ วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง (๑๘) ศูนย์บริการเทคนิคการแพทย์คลินิก คณะเทคนิค การแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (๑๙) มูลนิธิเจ้าพญาสุลวะสีอไชยสงคราม (เจ้านานทิพย์ช้าง) จังหวัดลำปาง (๒๐) บริษัท สวัสดิ์ล้านนาทัวร์ จำกัด จังหวัดเชียงใหม่ (๒๑) โฮงซึ่งหลวง จังหวัดแพร่ (๒๒) วงพรรณมเพลง จังหวัดแพร่ (๒๓) กลุ่มอนุรักษ์ศิลป์ จังหวัดแพร่ (๒๔) ลีเกคณะ ส.สันคะยอม ๒ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (๒๕) กลุ่มเครือข่ายฮอมผญาล้านนา (๒๖) เฮือนอ่องผญา จังหวัดเชียงใหม่ (๒๗) ผลิตภัณฑ์จุ่มข้าวกล้องสุตะบุตรผู้ใหญ่จิด บ้านนาตุ้ม (๒๘) ถั่วดาวอินคาพาเพลิน บ้านนาตุ้ม (๒๙) ร้านดอกตะล่อม บ้านนาตุ้ม

(๓๐) กลุ่มบ้านจักรยานเมืองลอง และ (๓๑) ชาวบ้านนาตุ้ม ตำบลบ่อเหล็กกลอง และหมู่บ้านใกล้เคียง

บ้าน วัด โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และหน่วยงานองค์กร
ต่าง ๆ ของบ้านนาตุ้มและตำบลบ่อเหล็กกลอง มาร่วมงานพิธีเปิดป้าย
หอศาสตราแสนเมืองฮอม เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑

๐ หอศาสตราแสนเมืองฮอมหลังใหม่

ภายหลังจากทำพิธีเปิดป้ายจัดตั้งหอพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นทางการ ในวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑ ได้รับความสนใจมีผู้เข้าชมอย่างต่อเนื่อง มีนักข่าวนำเสนอเรื่องราวของหอศาสตราแสนเมืองฮอมในหนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ (๒ มิถุนายน ๒๕๖๑) และหนังสือพิมพ์ข่าวสด (๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑) และได้รับเชิญให้ไปจัดแสดงนิทรรศการ “อารุณมะเก่าล้านนา” ที่พิพิธภัณฑ์เกษตรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จังหวัดปทุมธานี ระหว่างวันที่ ๑-๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑ จึงได้มีความคิดที่จัดสร้างอาคารจัดแสดงอีกหลังที่กว้างขวางและมิดชิด เพื่อให้เหมาะสำหรับผู้มาเยี่ยมชมศึกษาเรียนรู้

ได้ทำพิธีขุดหลุมเสาหอศาสตราแสนเมืองฮอมหลังใหม่ในวันจันทร์ที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑ ในวันเดียวกันก็ทำพิธีรองดินเสา โดยมีวัดอุ้มงคลรองดินเสาดังนี้ (๑) หินใจโคกรกลางใจน้ำแม่ลอม (๒) ดับเหล็กลอม (๓) เรือนแก้วโป่งข้าม ดอยผาแดง เมืองเถิน (เขื่อนอ่องผญา จังหวัดเชียงใหม่ และร้านแก้วโป่งข้ามจิ้งจอก อำเภอลอง จังหวัดลำปาง มอบให้) (๔) ขมิ้นหิน (๕) น้ำ ๗ บ่อในเมืองลอม ใส่ส้มป่อยเดือน ๕ บ้านแม่ปาน เมืองลอม เสกน้ำมนต์โดยอาจารย์เกรียงไกร บุญทะนา อำเภอลอง จังหวัดเชียงใหม่ (๖) ไม้ศรีสุข (๗) ใบคำ (๘) ใบขนุน (๙) ใบพญาหยอ (๑๐) ใบแก้ว (๑๑) ใบเงิน (๑๒) ใบคำ (๑๓) ลูกแก้ว ในพระเจดีย์บนยอดดอยเหล่าเบ้อ ผู้ที่ประกอบพิธีกรรมใส่วัดอุ้มงคลรองดินเสาคือ แม่สุพรรณ แสนสา (หลานเจ้าน้อยศรีสองเมือง เจ้าจันทร์คำ ณ ลำปาง) และแม่แก้วมา แก้วดำ (หลานเจ้าน้อยศรีสองเมือง เจ้าจันทร์คำ ณ ลำปาง) ช่วงที่ทำพิธีรองดินเสาน้ำฟ้าสายฝนโปรยปรายเป็นระยะ ๆ ด้วยเป็นช่วงย่างเข้าสู่ฤดูฝน

วันจันทร์ที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ ทำพิธียกเสาเอก มีพระครูบุญยาภิขัย (วิชัย อภิบุญญ) เจ้าอาวาสวัดนาตุ้มและเจ้าคณะตำบลบ่อเหล็กลอม เป็นผู้ทำพิธี ส่วนแผ่นยันต์หัวเสา ยันต์ดาบศรีกัญไชย และยันต์ติดตามจุดต่าง ๆ จารแผ่นยันต์โดยอาจารย์เกรียงไกร บุญทะนา อำเภอลอง จังหวัดเชียงใหม่ ในการดำเนินการก่อสร้างหอพิพิธภัณฑ์ มีนายโชติช่วง อินดี บ้านนาตุ้ม เป็นหัวหน้าช่างพร้อมช่างก่อสร้างอีกจำนวน ๔ คน สร้างแล้วเสร็จในวันพฤหัสบดี ที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๖๑ หลังจากนั้นในวันพฤหัสบดี ที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๙.๑๙ น. ขึ้น ๑ ค่ำ เดือนยี่ (เหนือ) ได้ทำพิธีอัญเชิญพระพุทธรูป ผีอารักษ์เมืองลอม ผีเจ้าบ้าน ผีขุนน้ำแม่ลอม ผีปู่ย่า และผีครู ขึ้นประจำอยู่บนหิ้งของหอศาสตราแสนเมืองฮอม

ได้จัดงานทำบุญขึ้นหอศาสตราแสนเมืองฮอมหลังใหม่ ในวันพฤหัสบดีที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๒ เวลา ๙.๑๙ น. มีนายจรินทร์ เก่งสงวนสิทธิ์ นายอำเภอลอง เป็นประธานพิธี และมีแขกร่วมงาน ได้แก่ (๑) ตัวแทนอดีตรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรม (๒) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ อำเภอลอง เขต ๑ และ ๓ (๓) ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอลอง (๔) เจ้าคณะ

ตำบลบ่อเหล็กทอง (๕) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุไฮสร้อย ตำบลปากกก (๖) ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนาตุ้ม (๗) ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านนาตุ้ม (๘) นายกองดีการบริหารส่วนตำบลบ่อเหล็กทอง (๙) นายกเทศบาลตำบลปากกก (๑๐) หัวหน้าหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ (๑๑) ช่างลูกหลานเมืองแพร่ (๑๒) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติโบราณคดี (๑๓) วงพรรณนพวง (๑๔) โขงชิงหลวง (๑๕) ชมรมรักษ์ภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (๑๖) จินเจอร์เบรดเฮาส์แกลลอรี่ (๑๗) ร้านกาแฟระเบิด (๑๘) ร้านดอกตะล่อม (๑๙) บัวตีผ้าตีนจกเมืองล่อง (๒๐) ยาสมนไพรแฮ่มมือแฮ่ทำผู้ใหญ่จิต บ้านนาตุ้ม (๒๑) กำนันและประธานสภาวัฒนธรรมตำบลบ่อเหล็กทอง (๒๒) ผู้ใหญ่บ้านนาตุ้มและคณะผู้นำทั้ง ๔ หมู่บ้าน และ (๒๓) ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวบ้านนาตุ้มและใกล้เคียง

นายจรินทร์ เก่งสงวนสิทธิ์ นายอำเภอล่อง ประธานพิธี บ้าน วัด โรงเรียน
โรงพยาบาล และหน่วยงานองค์กรต่างๆ ในจังหวัดแพร่และภาคเหนือ
มาร่วมงานพิธีขึ้นหอศาสตราแสนเมืองฮ่อมหลังใหม่
เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๒

๐ ลักษณะสถาปัตยกรรมของหอศาสตราแสนเมืองฮอม

หอศาสตราแสนเมืองฮอมหลังใหม่สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง เสาช่วงล่างก่อด้วยอิฐ ยกพื้นสูง ๑.๒๐ เมตร กว้าง ๖ เมตร ๖๐ เซนติเมตร ยาว ๙ เมตร ๙ เซนติเมตร วางแกนหอพิพิธภัณฑ์ในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก หันหน้าอาคารทางด้านทิศตะวันออก และหันหลังอาคารทางด้านทิศตะวันตก มีระเบียงรอบด้านหน้าทางทิศตะวันออกและทิศเหนือ มีมุขบันไดจำนวน ๕ ชั้นขึ้นทางทิศตะวันออก มีประตูใหญ่อยู่ด้านทิศตะวันออก ประตูเล็กอยู่ด้านทิศเหนือ หน้าต่าง ๑ ช่องทางทิศใต้ มีเสาทั้งหมดจำนวน ๑๖ ต้น และมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมแบบประยุกต์ผสมผสานระหว่างรัฐฉาน (ไทเขิน ไทใหญ่) ล้านนา (ไทวน) ลีปสองพินนา (ไทลื้อ) พม่า และล้านช้าง ด้วยมีพื้นฐานแรงบันดาลใจมาจากเชื้อสายตระกูลของผู้สร้างหอศาสตราแสนเมืองฮอม ที่มาจากทั้งเมืองลอม เมืองลำปาง เมืองเชียงใหม่ เมืองน่าน เมืองเชียงแสน เมืองพะเยา เมืองเชียงตุง เมืองเชียงราย และเมืองเวียงจันทน์

โครงสร้างส่วนหลังคายกคอกสอง มุงด้วยกระเบื้องดินขอปั้นมือจากเตาบ้านท่าข้ามและบ้านดอนปิน ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เตาบ้านท่าข้ามจำนวน ๑๐,๑๐๐ แผ่น (ดินขอชุดนี้เผาพร้อมกับการคิดสถาปัตยกรรมนำไปบูรณะกำแพงเมืองพิษณุโลก) เตาบ้านดอนปินจำนวน ๖,๖๐๐ แผ่น รวมทั้ง ๒ เต่าจำนวน ๑๖,๗๐๐ แผ่น คอกสองประดับด้วยกระจกสีเพื่อเพิ่มแสงสว่างจำนวน ๒๔ ช่อง ด้านกว้างด้านละ ๔ ช่อง ด้านยาวด้านละ ๘ ช่อง ชายคามุมทั้งสี่ชั้นบนประดับด้วยหงส์ (หงส์สร้อยคอคำ) ปูนปั้นห้อยประดับด้วยกระดิ่ง (เต็ง) ชายคามุมทั้งสี่ชั้นล่างประดับด้วยนกยูงรำแพน (นกยูงคำแอนพ็อน) ปูนปั้นห้อยประดับด้วยกระดิ่ง ปลายหน้าจั่วทิศตะวันออกและทิศตะวันตกประดับด้วยนกยูงรำแพนไม้แกะสลักกลวงรักและทาสี กลางสันจั่วหลังคาประดับด้วยแท่งไม้กลิ้งเรียงลำดับความสูงจำนวน ๙ แท่ง เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุ

เขาสัตตบริภัณฑ์ทั้ง ๗ และขอบกำแพงจักรวาล หน้าแหบ (หน้าจั่ว) ด้านทิศ
ตะวันออกประดับด้วยไม้แกะสลักรูปนกยูงรำแพนศิลปะพม่า มีแผงรัศมีไม้
ปลายแหลม แทนสัญลักษณ์พระอาทิตย์ หน้าแหบด้านทิศตะวันตกประดับ
ด้วยไม้แกะสลักรูปกระต่าย มีแผงรัศมีไม้ปลายกลม แทนสัญลักษณ์พระจันทร์
เป็นสัญลักษณ์ของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ที่โคจรหมุนเวียนรอบเป็นวัฏจักร
ไปอย่างไม่มีสิ้นสุด

หอศาสตราแสนเมืองฮอมหลังใหม่

๐ การจัดแสดงภายในหอศาสตราแสนเมืองฮอม

การจัดแสดงภายในหอศาสตราแสนเมืองฮอมจัดแบ่งออกเป็นสวนที่ติดฝาผนังรายรอบ ๔ ด้านและส่วนตรงกลาง ในส่วนติดฝาผนังรายรอบ ๔ ด้านบริเวณด้านล่างจัดแสดงอาวุธยาว ได้แก่ ง้าว สามง่าม หอก หลาว และแหลม (แหลน) ด้านบนทางทิศตะวันตกเป็นหิ้งพระพุทธรูปอยู่มุมทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีพระเจ้าสมปรารถนา ศิลปะล้านนา ของวัดยางทอง อำเภออดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และพระเจ้าหินอ่อนจากเมืองเชียงตุง เป็นพระประธานบนหิ้งพระ และจัดแสดงดาบ ด้านบนทางทิศใต้จัดแสดงดาบและอาวุธระยะไกล ได้แก่ ธนู หน้าไม้ และกังก่อน (คันกระสุน) ด้านบนทางทิศเหนือเป็นหิ้งผีอารักษ์เมืองลอม ผีเจ้าบ้านนาตุ้ม ผีขุนน้ำแม่ลอม และผีปู่ย่า ได้แก่ (๑) ผีพ่อเฒ่าหลวง (เจ้าศรีวิไชย) ผีอารักษ์บ่อเหล็ก เมืองลอมและผีอารักษ์หลวงเมืองลอม (๒) ผีพญาเบิกชะจา (พญาหุ่หิน) อดีตเจ้าเมืองลอม แม่นางคำฟูน ชายาขวา แม่นางคำเฟื้อย ชายาซ้าย เป็นผีอารักษ์เมืองลอมและเป็นผีปู่ย่าประจำตระกูลทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดาของผู้ก่อตั้ง (๓) ผีนายอวาง (เจ้าคำฝั้น) ผีพญาซ้างแดง ผีพญาซ้างปาน ผีเจ้าหม่อมหมวกเหล็ก ผีเจ้าแก้วของง้าวขาวคำแดงเบิกเก้าแสงแสนสุริยะ ผีแสนเบิกดินแตก เสนาขวา ผีแสนคำฟ้า เสนาซ้าย ผีอารักษ์เจ้าเมืองลอมและผีอารักษ์เมืองลอมทุกตน และ (๔) ผีขุนน้ำแม่ลอม

ถัดจากหิ้งผีอารักษ์และผีปู่ย่า เป็นหิ้งผีครูฟ่อนดาบฟ่อนเจิงและยาสมุนไพรรักษาโรคของผู้ก่อตั้ง มีจำนวน ๕ ครูเป็นตัวแทนผีครูทั้งหลาย ได้แก่ (๑) ครูยาสมุนไพรรักษาโรคของลิลิตริศรีมุล มารยาทประเสริฐ ที่สืบทอดมาจากแสนราชสมภารและเจ้าพญาไชยชนะชุมพู่ เจ้าเมืองลอม และเจ้าบัวทอง ตาป้อแม่บุญเรือง มารยาทประเสริฐ ที่สืบทอดมาจากเจ้าน้อยศรีสองเมือง ณ ลำปาง เป็นตัวแทนผีครูยาสมุนไพรรักษาโรคที่สืบทอดกันมาภายในสายตระกูล (๒) ครูฟ่อนเจิงไก่อตีปีกแม่ฮ้อยเดือยคำของพ่อครูหนานก่องคำ ต้นศิริ ที่สืบทอด

มาจากแสนไชยมงคล แม่ทัพเมืองลงคนสุดท้าย (๓) ครูพื่อนดาบไทใหญ่ของพ่อครูปุ่น ช่างเหล็ก อำเภอบางบาล จังหวัดแม่ฮ่องสอน (๔) ครูพื่อนดาบไทยวนของพ่อครูคำ กาวีร์ อำเภอบางดง จังหวัดเชียงใหม่ และ (๕) ครูพื่อนดาบไทลื้อของพ่อครูสาม วงศ์ราษฎร์ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ที่สืบทอดมาจากเมืองเชียงเจือง สิบสองพันนา

ส่วนบริเวณตรงกลางห้องมีตู้กระจกจำนวน ๖ ตู้ จัดเรียงเป็น ๒ แถว ๆ ละ ๓ ตู้ ในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก จัดแสดงอาวุธยาวที่ไม่มีด้าม ดาบ มีด อุปกรณ์การตีเหล็กเพื่อทำอาวุธเครื่องมือเครื่องใช้ เอกสารโบราณตำรายันต์ คาถาอาคมต่าง ๆ ทั้งประเภทพิบสา พิบหัว ลานก้อม และเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกสงครามในอดีต เช่น เลื่อยยันต์ ผ้ายันต์ เป็ก แสง (คต) ไข่หลอดเหล็กหลอด และยันต์หลอด (ตะกรุด) เป็นต้น มุมทิศตะวันออกด้านล่าง จัดแสดงตัวอย่างก้อนแร่เหล็กจากบ่อเหล็กต่าง ๆ ในล้านนา เช่น เหล็กเมืองลง เหล็กเมืองต้า เหล็กเมืองเชียงราย เหล็กเมืองฮอด และเหล็กดอยบ่อเหล็กเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น โดยมีอาวุธโบราณชิ้นสำคัญประจำหอศาสตราแสนเมืองฮอม คือ ดาบศรีกัญไชย (พระขรรค์) หอกเหล็กทองคองเงินของเจ้าพญาเวทาทะภาษิต เจ้าเมืองลง และดาบของเจ้านานธรรมเสนา ณ น่าน รวมโบราณวัตถุทั้งหมดที่จัดแสดงมีประมาณ ๒,๐๐๐ กว่ารายการ

การจัดแสดงอาวุธโบราณและโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับ
การสงครามภายในหอศาสตราแสนเมืองฮอม

๐ ตราสัญลักษณ์หอศาสตราแสนเมืองฮอม

ตราสัญลักษณ์ของหอศาสตราแสนเมืองฮอม ผู้ก่อตั้งได้ออกแบบเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๐ มีความหมายดังนี้

(๑) กรอบวงล้อม ๘ เหลี่ยม คือ ทิศทั้ง ๘ รวมด้านหน้าและด้านหลัง เป็น ๑๐ ทิศ

(๒) ง้าวล้านนาคู่ด้ามยาว คือ เป็นราชศาสตราแทนสรรพอาวุธทั้งมวล

(๓) แท่ง ๙ แท่ง คือ เขาพระสุเมรุ เขาสัตตปริภันท์ และขอบกำแพงจักรวาล ส่วนยอด คือ ปราสาทเวชไชยยนต์ของพระอินทร์และปราสาทบริวารของเทพเทวดา

(๔) แถบรองแท่งทั้ง ๙ คือ มหา-
นทีสี่พันดร

(๕) ดอกกลีบแหลม คือ ดวงอาทิตย์

(๖) ดอกกลีบกลม คือ ดวงจันทร์

(๗) ดวงกลมบน คือ ตัวอักษรพิเศษในภาษาล้านนา คำว่า “เมือง” หรือ “เวียง”

(๘) อักษรล้านนา “แสนเมืองรอม” (อ่านออกเสียง-แสนเมืองฮอม) ชื่อของหอศาสตราแสนเมืองฮอม

(๙) สีแดง คือ อำนาจ เลือด เนื้อ ชีวิต

(๑๐) สีขาว คือ จิตวิญญาณ ความว่าง

๐ สโลแกนหอศาสตราแสนเมืองฮอม

“อาวุธสื่อใจ เข้าใจคน ชุมชน และสังคม”

อาวุธสื่อใจ คือ อาวุธสื่อใจทั้งช่วงที่ทำ อาวุธสื่อใจทั้งเจ้าของที่ใช้ อาวุธก็เหมือนใจคน ใช้ทั้งประหัตประหารศัตรูที่เกลียดชัง ใช้ทั้งปกป้องคุ้มภัย

ให้คนที่รัก หากใจเป็นกลาง อาวุธก็คงวางไว้เฉย ๆ ไม่ได้ไม่ร้าย เราจึงสามารถเรียนรู้ความเป็นมนุษย์ได้จากอาวุธของบรรพชน ผู้การเข้าใจทั้งชุมชน และเข้าใจทั้งสังคม

๐ คำจำกัดความหอศาสตราแสนเมืองฮอม

“นิธิภัณฑ์แหล่งเรียนรู้อาวุธโบราณล้านนา ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวชาติพันธุ์ไท และบ่อเหล็กเมืองลอม”

ภายในหอศาสตราแสนเมืองฮอมเน้นจัดแสดงอาวุธโบราณของล้านนา เช่น พระขรรค์ (ดาบศรีกัญไชย) ดาบ หอก ง้าว หลาว เหลม (แหลน) สามง่าม (ตรีศูล) สองง่าม (ทวิวุธ) ปืน กังกอน (คันกระสุน) และธนู เป็นต้น และมีอาวุธโบราณจากภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย และต่างประเทศที่อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และใกล้เคียง อาทิ ล้านช้าง (ประเทศลาว) พม่า-รัฐฉาน (ประเทศเมียนมาร์) จีน-สิบสองพันนา (ประเทศจีน) สิบสองจุไท (ประเทศเวียดนาม) ประเทศกัมพูชา และประเทศมาเลเซีย

เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวชาติพันธุ์ไทกลุ่มต่าง ๆ ที่กระจายตัวอยู่ในหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และใกล้เคียง อาทิ ไทยวนในภาคเหนือ ประเทศไทย ไทลื้อในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ไทใหญ่ ไทเขิน และไทเหนือในรัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ ไทอาหมในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย และไทดำ ไทแดง และไทขาว ในประเทศลาวและประเทศเวียดนาม

อีกทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ทุกแขนงเกี่ยวกับบ่อเหล็กเมืองลอม แหล่งแร่เหล็กโบราณที่ใช้เป็นเครื่องราชบรรณาการถวายกษัตริย์ล้านนาและเจ้าหลวงลำปางเป็นประจำทุกปี และในอดีตช่วงที่ล้านนาเป็นประเทศราชของพม่า เหล็กเมืองลอมได้ใช้เป็นเครื่องราชบรรณาการถวายกษัตริย์พม่าเป็นประจำทุกปีเช่นกัน จึงกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งแร่เหล็กโบราณที่เคยใช้ร่วมกันทั้งประเทศไทย และประเทศเมียนมาร์

๐ ผลงานของหอศาสตราแสนเมืองฮอม

หอศาสตราแสนเมืองฮอมเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นจุดเชื่อมการทำงานกิจกรรมร่วมกันของคนภายในชุมชน และระหว่างชุมชนกับคนและหน่วยงานภายนอก จึงได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อการศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ในระหว่าง พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๒ ได้แก่

(๑) จัดทำเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองลอมและบ่อเหล็กเมืองลอม ให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนรายวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของโรงเรียนลอมวิทยา อำเภอลอม จังหวัดแพร่

(๒) โรงเรียนบ้านนาตุ้ม ตำบลบ่อเหล็กเมืองลอม อำเภอลอม จังหวัดแพร่ ได้ใช้พิพิธภัณฑ์หอศาสตราแสนเมืองฮอมเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและชุมชน

(๓) มีการออกไปจัดนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์ตามสถานศึกษา วัด และหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดแพร่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๑๐ ครั้ง

(๔) มีการจัดทำแผ่นพับจำนวน ๗ เรื่อง รวม ๓,๖๐๐ แผ่น และไวนิล ๔ เรื่อง เพื่อเผยแพร่ให้ผู้สนใจ เพื่อใช้ในกิจกรรมการศึกษาทั้งในสถานศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ

(๕) มีการจัดทำเพจทางเฟซบุ๊ก (Facebook) ชื่อ “หอศาสตราแสนเมืองฮอม” เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ของหอพิพิธภัณฑ์ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาเผยแพร่ในวงกว้าง เริ่มเปิดเพจตั้งแต่วันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๐ มีผู้ติดตามจำนวน ๑,๔๙๕ คน

(๖) มีการจัดทำช่องยูทูบ (YouTube) ชื่อ “เวียงเชียงเหล็ก” เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้และกิจกรรมของหอศาสตราแสนเมืองฮอมและเวียงเชียงเหล็ก ในลักษณะภาพเคลื่อนไหว เริ่มเปิดช่องยูทูบตั้งแต่วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๒ เผยแพร่แล้วจำนวน ๗ คลิป

หอศาสตราแสนเมืองฮอม : นิทรรศน์ที่แหล่งเรียนรู้อารยธรรมล้านนา ๒๓๕
ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวชาติพันธุ์ไทและบอลเหล็กเมืองลอม

- (๗) ข่าวหนังสือพิมพ์ (หนังสือไทยนิลส์และข่าวสด) จำนวน ๒ ฉบับ
- (๘) ข่าวออนไลน์ (ข่าวสดออนไลน์และแพรวข่าว) ๒ ฉบับ
- (๙) ถ่ายทำรายการ (B live by B Napi และข่าวช่อง ๓) จำนวน ๒ รายการ
- (๑๐) การสนับสนุนชุมชนและสังคมในจังหวัดแพร่และเชียงใหม่ จำนวน ๓ งาน
- (๑๑) สนับสนุนการศึกษาค้นคว้าวิจัย จำนวน ๒ เรื่อง/หน่วยงาน
- (๑๒) การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนและสังคมในจังหวัดแพร่และเชียงใหม่ จำนวน ๒ งาน
- (๑๓) ใช้สถานที่ทำกิจกรรมและฝึกอบรมของหน่วยงานต่างๆ จำนวน ๒ ครั้ง

หอศาสตราแสนเมืองฮอมจัดนิทรรศการ “อารยธรรมเก่าล้านนา”
ที่พิพิธภัณฑ์เกษตรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
จังหวัดปทุมธานี ระหว่างวันที่ ๑ - ๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

คณาจารย์และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ
มาทัศนศึกษาที่หอศาสตราแสนเมืองฮอม

กลุ่มบ่าวสาวเมืองลอลงใช้เป็นแหล่งทำกิจกรรมต่างๆ

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยต่าบลบอเหล็กลอลง
ใช้เป็นแหล่งทำกิจกรรมต่างๆ

๐ ภัณฑารักษ์และผู้นำชม

(๑) นายวงศ์ดิถลัก กัจจาณะนันท์ (จบการศึกษาปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่)

(๒) นางสาวผกามาศ แสนคำปิ่น (จบการศึกษาปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์)

๐ วันและเวลาที่เปิดให้บริการ

เปิดให้บริการทุกวันโดยไม่เสียค่าเข้าชม

(๑) วันจันทร์-ศุกร์ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๗.๐๐ น.

(๒) วันเสาร์-อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๘.๐๐ น.

๐ การเดินทางมาเวียงเชียงเหล็ก (หอศาสตราแสนเมืองฮอม)

(๑) รถยนต์ส่วนตัว เดินทางผ่านถนนหลวงหมายเลข ๑๐๒๓ และต่อด้วยถนนทางเข้าหมู่บ้านนาตุ้มอีกประมาณ ๘๐๐ เมตร

(๒) รถไฟ ลงที่สถานีรถไฟบ้านปิน และต่อด้วยรถโดยสารประจำทางหรือจักรยานยนต์รับจ้างประมาณ ๑๐ กิโลเมตร

(๓) รถประจำทาง ลงที่สถานีสี่แยกแม่แฮม และต่อด้วยรถตู้ประจำทางหรือรถโดยสารประจำทางอีกประมาณ ๓ กิโลเมตร

(๔) เครื่องบิน ลงที่สถานีแพร์ และต่อด้วยรถตู้ประจำทางหรือรถโดยสารประจำทางอีกประมาณ ๖๐ กิโลเมตร

๐ การติดต่อ

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๐ ๘๕๕๖๒๓๗ (อาจารย์ภูเดช แสนสา)

๐๘๙ ๗๕๕๓๑๑๖ (คุณฐิติภรณ์ ชุมภูศรี)

๐๙๕ ๓๒๕๑๙๑๓ (คุณอนุชิต แสนสา)

๐๙๘ ๗๘๕๐๖๕๑ (คุณสุพรรณ แสนสา)

E-mail : phoobate_1116@hotmail.com

Facebook : หอศาสตราแสนเมืองขอม

ID Line : phoobate1116

หอศาสตราแสนเมืองขอม พิพิธภัณฑ์แหล่งเรียนรู้อาวุธโบราณล้านนา ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวชาติพันธุ์ไท และบ่อเหล็กเมืองลอม ปัจจุบันได้ใช้เป็น แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของนักเรียนโรงเรียน บ้านนาตุ้ม เป็นบ้านหนังสือชุมชนและที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ตำบลบ่อเหล็กเมืองลอม เป็นที่ตั้งของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาตุ้ม ที่ทำการของกลุ่มบ่าวสาวเมืองลอม และ ได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นล้านนา ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) จึงได้พิจารณาตนเป็นแหล่งพื้นที่ศึกษาเรียนรู้และทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อันสูงสุด คือ คนในชุมชนมีความรักบ้านเกิด เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างมีความสุข และสามารถใช้เวลาว่าง เหล่านี้มาพัฒนาชุมชนได้อย่างมีทิศทางและอย่างยั่งยืนต่อไป

ปรรณานุกรม

แผ่นพับหอศาสตราแสนเมืองฮอม หอผ้าสาป็นดี. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๖๐.

แผ่นพับหอศาสตราแสนเมืองฮอม. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๖๑.

แผ่นพับเหล็กดี เหล็กเมืองลอง. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๖๑.

แผ่นพับไหว้สาพิชุนน้ำแม่ลอง. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๖๑.

แผ่นพับตาบล้านนา. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๖๑.

ภูเดช แสนสา. **ประวัติศาสตร์เมืองลอง หัวเมืองบริวารในล้านนาประเทศ.**

เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๕๔.

ภูเดช แสนสา .(บรรณาธิการ). **เมืองลอง.** เชียงราย : ล้อล้านนา, ๒๕๕๕.

ภูเดช แสนสา. **ร้อยเรียงร้อยเรื่องเมืองลอง.** เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์,

๒๕๕๕.

ภูเดช แสนสา. **ประวัติวัดพระธาตุไฮสร้อย วัดหลวงกลางเวียง เมืองลอง.**

แพร่ : เมืองแพร่การพิมพ์, ๒๕๕๔.

ภูเดช แสนสา. **วัดนาตุ้มแก้วกว้าง หางเมืองลอง.** เชียงใหม่ : ศิริวัฒนากราฟฟิค,

๒๕๖๐.

ภูเดช แสนสา. **ศรีมูลาลัย.** เชียงใหม่ : แม็กซ์พริ้นท์ดีง, ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์แม่บุญเรือง มารยาทประเสริฐ (หลานเจ้าน้อยศรีสองเมือง เจ้าจันทน์คำ

ณ ลำปาง) อายุ ๘๑ ปี บ้านเลขที่ ๔๔/๒ หมู่ที่ ๒ ซอย ๓ เจ้าพ่อขุนน้ำ

บ้านนาตุ้ม ตำบลบ่อเหล็กลอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ วันที่ ๒๑

พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

สัมภาษณ์พ่อน้อยแสน ได้ดั่ง (ตำแหน่งพ่อเมืองลองผู้นำทำพิธีกรรมเลี้ยงผีบ่อเหล็ก

เมืองลองคน) บ้านเลขที่ ๔๔/๑ หมู่ที่ ๒ บ้านนาตุ้ม ตำบลบ่อเหล็กลอง

อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๒

หอศาสตราแลบเมืองฮอบ : นิธิภักดิ์แห่งเรียบรัฐอาวุธิบรมล้าบพา ๒๔๑
ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวชาตินันธุไทและบอเหล็กเมืองลอลง

สัฒภาษณ์พ้อหนานอุ่นเรือน อินดี อายุ ๙๐ ปี (จ้่าข้าวฝิซุนน้ำแม่ลอลง)
บ้านเลขที่ ๓๔ หมู่ที่ ๒ บ้านนาตุ้ม ตำบลบ่อเหล็กลอลง อำเภอลอลง
จังหวัดแพร์ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๒